

Мелітопольський Державний Педагогічний Університет
Імені Богдана Хмельницького

Виявлення обдарованих та здібних учнів

Підготувала: студентка IV курсу 43
групи

заочної форми навчання

Спеціальність: «Дошкільна освіта»

(Практична психологія)

Зуйченко Н.В.

Щодо обдарованості....

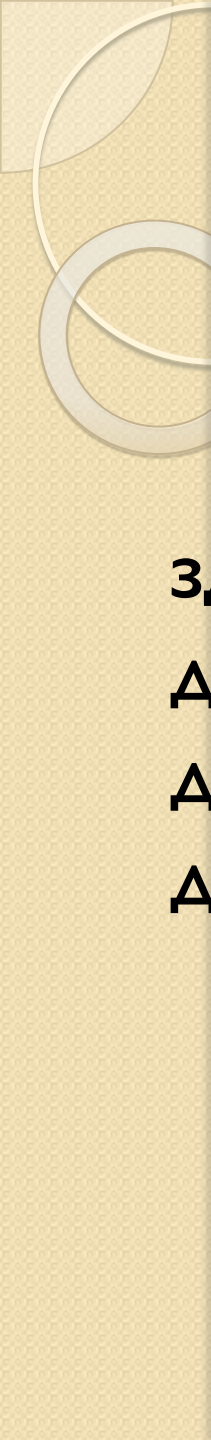
- *Якщо сучасне суспільство не буде мати людей, здатних реагувати на найменші зміни в суспільному розвитку, ми можемо загинути, і це буде та ціна, яку ми всі заплатимо за відсутність креативності.*

К. Роджерс

- *Виряджаючи дитину до школи, кожна мати вірить у те, що справжній учитель побачить у її дитині щось таке, чого не бачить вона, буде розвивати помічені здібності.*

В.О.

Сухомлинський

Обдарованість — це сукупність здібностей, що дозволяють індивіду досягти вагомих результатів в одному або декількох видах діяльності, що є цінними для суспільства.

Обдарованість –

це суб'єкт творіння цінностей.

(Дж.Рензулі)

це сукупність здібностей, які визначають досягнення успіху.

(Тєплов.)

Це те, що ми створюємо.(виявляємо, розвиваємо, формуємо,)

(Дж.Рензулі)

Основний підхід до зрозуміння обдарованості – розгляд в континуумі, у процесі практичної діяльності.

(Дж.Рензулі)

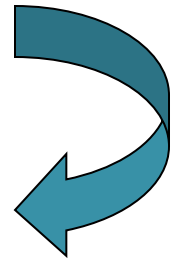
Обдаровані діти — це діти, які різко виділяються із середовища ровесників високим розумовим розвитком, що є наслідком як природних задатків, так і сприятливих умов виховання. Вони виявляють себе найбільш яскраво в таких сферах діяльності: інтелектуальній, академічних досягнень, творчості, комунікаціях та лідерстві, в різних видах діяльності і руховій сфері.

Обдарованими називають тих, хто:

- Показує гарні результати, його високий рівень здібностей в одній чи декількох галузях діяльності.
- Вміє працювати в нестандартних умовах.
- Вміє розв'язувати проблемні завдання.
- Критично мислити.
- Робити правильний вибір у різних ситуаціях.

Вчені вважають, що найбільшого успіху будуть досягати ті держави, які матимуть висококваліфікованих кадрів у високотехнологічних галузях виробництва.

Тому проблема обдарованості, творчості, інтелекту виходить на передній план у державній політиці.

Із теорії обдарованості

Дослідження обдарованості мають порівняно недавню історію.

Термін «обдарованість» був вперше вжитий А.Треєм у 1839 році у розумінні слова «геній».

За даними досліджень вітчизняних науковців (співробітників лабораторії психології обдарованості Інституту психології ім. Г.С. Костюка) обдарованість розрізняють:

- *за широтою прояву* - загальна і спеціальна;
- *за типом діяльності* - інтелектуальна, академічна, творча, організаторська, соціальна, технічна, художня, спортивна тощо;
- *за інтенсивністю прояву* – підвищена готовність до навчання, обдаровані, високо обдаровані, винятково (особливо) обдаровані;
- *за видом прояву* – явна та прихована обдарованість;
- *за темпоральними характеристиками* – обдаровані з нормальним темпом розвитку або випереджальним;
- *за віковими особливостями прояву* – стабільна або епізодична;
- *за індивідуальними особливостями.*

Система роботи з виявлення обдарованих дітей включає в себе:

- Попередню діагностику сформованості інтелектуальних умінь.
- Спостереження за роботою учнів на уроках, під час позакласних заходів.
- Аналіз результатів виконання самостійних, творчих робіт.
- Аналіз результатів участі в різних конкурсах, інтелектуальних змаганнях.

Дослідження обдарованості

Керол Текекс, досліджуючи талановитих дітей, виділяє три взаємопов'язаних критерії:

- випереджаючий розвиток пізнання,
- психічний розвиток
- фізичні дані.

Л.С. Виготський високий рівень розвитку здібностей розглядає як швидкість переходу зони найближчого розвитку в зону актуального розвитку.

Д. Векслер вважає, що IQ – найголовніший показник обдарованості

Гілфорд, Б.М. Теплов вважають, що обдарованість може бути виявлена тільки професійно підготовленими людьми, які спостерігають за такими основними параметрами :

- рівнем розвитку здібностей;
- потенційними можливостями в досягненні високих результатів
- продемонстрованими досягненнями в одній або декількох галузях (інтелектуальній, академічній, художній та ін.).

Русовою В.В. розроблена комплексна психолого-педагогічна система пошуку обдарованих дітей, яка складається із семи послідовних етапів :

I етап: необхідно провести низку заходів, спрямованих на:

- вивчення інтересів і початкового рівня розвитку дітей за допомогою анкетування керівників гуртків, батьків;
- вивчення та аналіз результатів академічних досягнень учнів;
- виділення в окрему групу учнів-переможців (I ,II, III місця) конкурсів та конкурсу в Малій академії наук районного, міського та республіканського рівнів.

На цьому етапі визначається коло учнів, які відрізняються від однолітків здібностями та поведінкою.

II етап: тестування дітей. Педагоги повинні використовувати для пошуку та диференціації здібних, обдарованих, талановитих учнів тести, які застосовуються для визначення рівня знань, вмінь з конкретних напрямків.

III етап: визначення рівня загального розумового розвитку дітей за допомогою стандартизованих (державних) тестів здібностей та тестів загального розумового розвитку, що ґрунтуються на початковому матеріалі.

IV етап: використання *психологічних тестів*, спрямованих на виявлення індивідуальних якостей особистості учня. Оцінюються рівень розвитку пізнавальних процесів: пам'ять, тип мислення, увага, уява, сприймання, відчуття, мовлення. Визначаються типологічні властивості нервової системи, функціональної асиметрії великих півкуль, характерологічні якості особистості, встановлюються індивідуальні відмінності учня щодо вікових норм (як варіант такої діагностики особистості учня доцільно використовувати "Комплексну психодіагностику якостей особистості", яка представлена в працях професора Рибалки В.В.).

V етап: за результатами I – IV етапів здійснюється індивідуальне тестування *дітей з підвищеними розумовими здібностями*. Оцінюється і прогнозується рівень інтелектуальних, творчих, психомоторних здібностей та академічних досягнень учнів.

VI етап: аналіз результатів діагностування на попередніх (I – V) етапах для визначення видів обдарованості: психомоторна, інтелектуальна, творча, академічна, соціальна (соц. компетентність, організаторські, лідерські здібності)

VII етап: розробка конкретних індивідуальних програм розвитку особистості обдарованої дитини з її психолого-педагогічним забезпеченням.

Виявлення обдарованих учнів

Існує багато методик, які допомагають пізнати творчу, обдаровану дитину з креативністю її мислення. Зокрема:

- "Анкета з визначення здібностей учнів" за методикою американських вчених Хаана і Кафа. Дана анкета допоможе визначити на основі співставлення з інтересами однолітків особливості спрямованості характеру даної особистості.
- Методика "Неіснуюча тварина" допоможе визначити, наскільки в дитини розвинена творча уява, оригінальність мислення, емоційний стан.
- Методика "Віддалені асоціації" невербальна модифікація тесту А. Медніка виявить оригінальність і гнучкість мислення, уміння перекомбінувати дані елементи в нові комбінації.
- Методика "Прогресивні матриці Равена" допоможе визначити рівень аналітико-синтетичних умінь.
- Тест "Не прогав вундеркінда" допоможе батькам виявити та розвинути приховані здібності та задатки дитини.

- Методика Векслера допоможе визначити рівень інтелектуальних здібностей.
- Методика Кетелла допоможе оцінити інтелектуальні можливості дитини.
- Методика Айзенка допоможе визначити рівень інтелекту.
- Методика "Особливості творчої уяви" (В.Ф.Маценко) допоможе виявити рівень словесно-логічного мислення.
- Методика вивчення рівня невербальної креативності (за П.Торренсом), вивчення рівня невербальної креативності.
- Тест «Креативність», визначення рівня креативності
- Опитувальник особистісної схильності до творчості за Г.Девісом (у редакції Б.Пашнева), визначення рівня схильності до творчості.
- Тест «Рівень персональних досягнень», Дослідження загального рівня інтелекту особистості
- Тест «Вивчення рівня пізнавальної активності учнів» (Б. Пашнєв), вивчення рівня пізнавальної активності.

Проблеми діагностики обдарованості

Обдарованість, як правило, визначається шляхом вивчення

- сфери її прояву,
- інтелектуального діапазону (сукупності інтелектуальних можливостей),
- сфери найвищих досягнень у реалізації здібностей,
- рівня фізичного розвитку,
- рівня працездатності, мотиваційного обґрунтування та його відображення в емоційному настрої,
- вольовій завзятості зростаючої людини.

Діагностика обдарованості насамперед спирається на результати продуктивної діяльності

- підсумки олімпіад,
- конкурсів,
- змагань,
- дані психолого-педагогічних обстежень.

Кого ж можна вважати обдарованими?

У літературі зустрічаються твердження, що тільки 2-6 % людей можна вважати обдарованими.

Численні ж дослідження показують, що із задатками обдарованості, здатністю до ефективної плідної діяльності народжується кожна психічно нормальна людина.

А ось спрямованість і ступінь обдарованості різні.

Типи обдарованих учнів

- "Найкращий" учень. Всі його люблять, робить те, що йому кажуть і як. Любить подобатись.
- "Бунтівник". Сперечається, з ним важко спілкуватися. Часто виникають у нього фрустрації - стан емоційно-вольового напруження, коли щось загрожує досягненню мети.
- "Підпільник". Знає, що за обдарованість не платять, а навпаки - вимагають, тому прагне не вистрибувати і бути "як всі".
- "Втікач". Випадає із освітньої системи, не може пристосуватися до вимог навчання, вчителів.
- "Двобічний". Відстає чи має вади (фізичні). Його бачать як слабкого, не помічають обдарованості.
- "Цілеспрямований". Незалежний, знає собі ціну, знає, що хоче.

Деякі психологічні особливості обдарованих учнів

- сильно розвинене почуття справедливості, що виявляється дуже рано;
- дуже яскрава уява, в якій вимисел і реальність зливаються воєдино;
- добре розвинене почуття гумору (обожнюють незгідності, гру слів і т. п.);
- спроби вирішувати проблеми, що є не під силу;
- перебільшені страхи й надмірне сприйняття невербальних проявів почуттів оточуючими, тобто підвищена вразливість і ранимість;
- всепоглинаюча цікавість і розмаїтість інтересів;
- іноді переривають дорослих, не дослухують відповідь на поставлене запитання, тому що люблять самотійно «докопуватись» до суті.

Основні проблеми обдарованих дітей

1. Ворожість до навчання. Навчальна програма для них нудна й нецікава, тому що не відповідає їх здібностям. Отже, можливі порушення в поведінці, за які до дітей застосовуються «каральні» заходи.
2. Ігрові інтереси. Обдаровані діти люблять складні ігри й байдужі до простих, котрими захоплюються їхні однолітки. Як наслідок, діти залишаються в ізоляції.
3. Конформність. Вона виявляється у відкиданні стандартних вимог, особливо якщо вони йдуть урозріз з інтересами обдарованої дитини.
4. Занурення у філософські проблеми. Замислюються над питаннями життя і смерті, релігійних вірувань і т. п.
5. Невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком. Часто обдаровані діти віддають перевагу спілкуванню зі старшими, і їм досить важко стати лідерами.

Причини уразливості обдарованих дітей:

- прагнення до досконалості (перфекціонізм) - не заспокоюються, не досягаючи вищого рівня;
- відчуття незадоволеності - дуже критичні до себе та своїх досягнень, низька самооцінка;
- нереалістичні цілі - часто ставлять завищені цілі, а не досягаючи їх, засмучуються та переживають;
- надчутливість - дуже сприйнятливі до сенсорних стимулів: слова й невербальні сигнали сприймають як неприйняття себе оточуючими. Часто таких дітей вважають гіперактивними, тому що вони постійно реагують на подразники та стимули різного роду;
- потреба в увазі дорослих - оскільки діти цікаві, вони часто монополізують увагу дорослих, через що можуть виникати тертя у стосунках з іншими дітьми;
- нетерпимість - більш обдаровані діти часто виявляють нетерпимість стосовно інших дітей, які стоять нижче за них за інтелектуальним розвитком.

Матриця для виявлення ознак обдарованості учнів

Позитивні характеристики	Позитивні прояви поведінки	Негативні характеристики
Здатність до народження нових нестандартних ідей та пошук оригінальних рішень для розв'язання проблеми.	Гнучкість поведінки, плавність, виваженість, здатність до переосмислення власних ідей.	Панування над оточуючими, проблеми при завершенні розпочатої справи.
Високий рівень терпимості стосовно розходжень у думках.	Гнучкість різноманітних ідей.	Нетерпимість у ставленні до деталей та певних обмежень.
Здатність формулювати ідеї у незвичний спосіб.	Оригінальність у висловлюваннях.	Може мати вигляд «дивного» у звичному оточенні.
Здатність додавати несподівані деталі.	Ретельність застосування наочності.	Непоступливість, відмова підпорядковуватися старшим.
Посилений інтерес до широкого кола явищ.	Загострена інтуїція, вразливість, схильність до великої кількості запитань.	Надмірна деталізація і наочність.
Використання фантазій для наукового пізнання.	Використання уяви для задоволення і вирішення задач.	Втручання у процес навчання або повне його ігнорування задля власного задоволення
Знання, занадто глибокі як на певний вік	Широке коло поінформованості, високий рівень осмислення дійсності.	Може скласти враження «непродуктивного» або «дивакуватого»
Прискорений розвиток рівня знань, умінь та навичок.	Швидко обробляє інформацію, добре орієнтується в інформаційних потоках.	Нетерпимість до оточуючих, небажання ділитися отриманою інформацією.
Позитивне ставлення до ровесників	Увага до проблеми оточуючих людей	Панування над оточуючими через особливі здібності
Наполегливість, самостійність, здатність зосереджуватися на поставленій меті, на вирішенні проблеми.	Відданість справі, зосередженість.	Проблеми із завершенням розпочатої справи.

Діагностика та виявлення індивідуальних особливостей учнів

Виявлення рівня розвитку мислення на уроці

№п/п	Рівні мислення	Що робить викладач	Що робить учень
1.	Активне мислення	Ставить проблему, формує, розв'язує	Намагається зрозуміти, запам'ятати матеріал
2.	Самостійне мислення	Ставить проблему, може формулювати її та пропонує учням самостійно розв'язувати	Сам відкриває незнайоме, проводить доведональні способи застосування, оригінальні способи розв'язання
3.	Творче мислення	Загальна організація коригування, контроль, вміле керівництво. Зауваження: кожний наступний рівень включає попередній	Формує проблему, самостійно розв'язує, опрацьовує навчальний матеріал за підручником, конспектом
4.	Репродуктивне мислення	Пояснює, закріплює	Запам'ятовує, репродукує

Пошук та диференціація обдарованих учнів

Успіхи у навчанні не завжди дають змогу встановити рівень обдарованості та прогнозувати її розвиток. Ось список хиб, яких можна припуститися, ототожнюючи обдарованих і відмінників.

Відмінник	Обдарований учень
Знає відповіді.	Ставить запитання.
Цікавиться.	Допитливий.
Хороші думки та ідеї.	Дикі думки та ідеї.
Наполегливо працює.	Відволікається, але отримує високі бали, особливо з творчих завдань.
Відповідає.	Дискутує, додає подробиці.
Слухає з цікавістю.	Виявляє гаряче сприймання, чутливість.
Легко вчиться.	Вже знає. І коли тільки він це вчив.
Розуміє ідеї.	Конструює абстракції.
Проводить час з однолітками.	Більше до вподоби компанія дорослих.
Розуміє значення.	Прагне скласти умовивід.
Виконує домашні завдання.	Створює проекти.
Копіює.	Творить нове.
Сприймає.	Інтенсивно досягає бажаного, підсилюючи самого себе.
Запам'ятовує інформацію.	Перетворює інформацію.
Має хорошу пам'ять.	Добре працює розум.
Любить послідовність.	Любить складність.
Готовий до дії, реагування, відповіді.	Уважно приглядається до життя і все помічає. Якщо гостро реагує, то перебільшує.
Задоволений своїми успіхами у навчанні.	Критично ставиться до себе й інших і оголошує це.

Модель «Обдарованість»

Інтелектуальні здібності

Обдарованість

- Пізнавальний інтерес;
- ерудиція;
- нестандартність мислення;
- здатність до абстрагування;
- діалектичне бачення;
- багата лексика

Творчий потенціал

- Ініціативність;
- оригінальність;
- цілеспрямованість
- наполегливість;
- допитливість;
- самоаналіз;
- неординарність підходів

Психофізіологічні властивості

- Високий рівень національної свідомості, духовної культури;
- почуття відповідальності;
- активність;
- загальнолюдські якості

Світоглядні цінності

- Інтуїтивність;
- чуттєве сприйняття;
- природні потреби в розумовій праці;
- природні задатки

Система пошуку обдарованих учнів

Сфера пошуку	Ознаки, за якими здійснюється пошук
Урок	Прояв творчості, пізнавального інтересу, нестандартність мислення
Гуртки, секції	Високий рівень зацікавлення роботою, інтерес до пошукової діяльності, креативність
Письмові роботи	Інтелект, логіка викладу матеріалу, начитаність, багата лексика, гуманітарні здібності
Учнівські олімпіади, конкурси	Високий рівень інтелектуальних здібностей, креативне мислення, неординарність підходів
Результати анкетувань, тестувань	Лідерські риси, оригінальність, ерудиція, об'єктивність самоаналізування
Бібліотека	Яскраво виражені інтереси та смаки, допитливість, читацька компетентність
Виховні заходи	Організаторські здібності, моральні цінності, активність, ініціативність

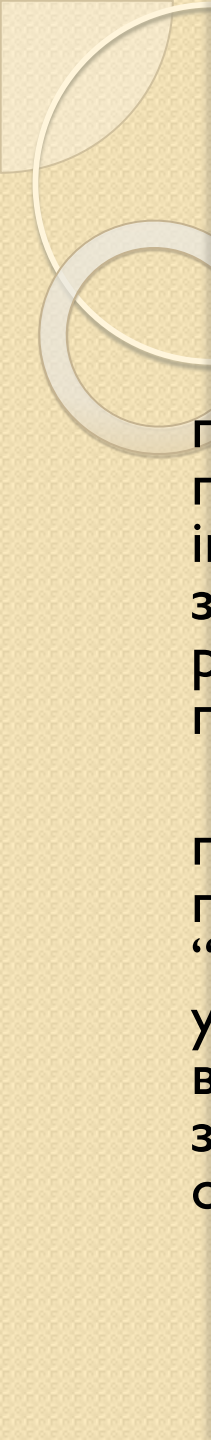
Діяльність класних керівників

- Вивчення індивідуальних особливостей кожного учня
- Виявлення і розвиток творчих обдарувань і здібностей учня
- Налагодження взаємодії з викладачами – “предметниками”
- Знайомство з батьками учня з метою виявлення обдарованості учня та вироблення єдиної системи вимог

Діагностування рівня розвитку індивідуальних особливостей учнів

Психолого – педагогічний портрет учня:

- Досягнення в академічній сфері
- Досягнення в особистісній сфері
- Творчі здібності
- Моніторинг стану здоров'я
- Рівень вихованості
- Психологічні особливості
- Особиста освітня траєкторія
- Картка учнівського рейтингу

Після обробки результатів дані переносяться педагогом у зведену відомість (форма вільна) та передаються практичному психологу. В ході ретельної інтерпретації отриманих результатів психолог навчального закладу складає індивідуальні програми психологічного розвитку особистості дитини, а викладач – індивідуальні програми навчання.

Таким чином, після виявлення певних здібностей постає завдання їх розвитку. Педагогічна і психологічна практика свідчить, що не можна на замовлення “створювати” творчі особистості, можна лише створити умови, розробити способи стимуляції активності. Створення відповідних умов для виявлення і розвитку творчих здібностей – основна умова розвитку обдарованої особистості.

Обдарованість людини - це маленький паросточок, який ледве прокльовується із землі і вимагає до себе величезної уваги. Необхідно пестити і леліяти, доглядати за ним, зробити все необхідне, щоб він виріс і дав рясний плід.

В.А.

Сухомлинский